

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

Bevezető

A Nemzeti Tehetség Ösztöndíj keretében jöhettek létre 2022-2023 folyamán ezek a speciális tanösvények, amelyek világörökségi helyszínekhez kapcsolódnak. Ezek nem kizárólag a helyszíneken érhetőek el, hanem bárhol ingyenesen pdf formátumban letölthetőek a honlapról, amely remek tanári segédanyag lehet egy-egy tanulmányi kirándulás során. Az általános ismereteket inkább a tanösvény bevezetői tartalmazzák, az egyes állomásokhoz kapcsolódó érdekességeket úgy igyekeztem összeállítani, hogy azok javarészt egy 21. századi diák érdeklődését is felkelthessék, e tekintetben idegenvezetőként, múzeumpedagógusként, szerzett tapasztalataimra alapoztam..

Világörökségi helyszínenként változó, hogy a tanösvények állomásaihoz kapcsolódó helyszínek mennyire kötöttek és hogy a világörökségi helyszín mennyiben része a ténylegesen bejárható adott útvonalnak vagy állomásnak, de tematikailag minden esetben ehhez kötődnek. A Pannonhalmi tanösvény érdekessége, hogy egyes helyszínei - az arborétum területére eső állomások - szabadon felcserélhetőek, összevonhatóak. Az állomásokhoz tartozó külön kisebb egységek 1-1 kisebb témát (például levendulán belül a növényhez köthető hiedelmek) tartalmaznak.

A Pannonhalmához tartozó kalandjátékot *Az elveszett recept* címen töltheti le, amelyet 4-5 fős csapatokban ajánlunk megoldani az apátság területén. Fontos: A játék kizárólag külső területen zajlik, az arborétumot is beleértve. Javaslom, hogy 4-5 fős csoportokban oldják meg a diákok a feladatokat. A kalandjáték könnyedén bejárható: Szent Benedek szobránál kezdődik és a Boldog Mór kilátóig tart. A MEGOLDÁS: BIBLIA

A tanösvények bevezetője két részből áll. Jelen oldalból, ami egy gyakorlati útmutató, és minimálisan eltérő információkat tartalmaz, mint például azt, hogy mi az adott tanösvényhez tartozó kalandjáték címe. Emellett a bevezető része egy tartalmi, általános összefoglaló ismertető a Világörökségi Helyszínhez kötődően. Ennek az utolsó információegysége a piros színű sávban mindig korábbi, ma is működő, más tanösvényekhez kapcsolódó rövid ajánló olvasható.

Amennyiben használja a tanösvények anyagához kapcsolódó *Pannonhalma kvíz*-t, figyeljen arra, hogy mindenképp ossza meg a tanösvények anyagában kiemelt információkat, hiszen ezekre kérdeznek rá a feladatok. Amíg a kalandjáték további ismeretek szerzésére, a környezet felfedezésére, a látható és olvasható információk játékos értelmezésére szolgál és csak részben esik egybe a tanösvény anyagával, addig a kvíz a tanösvényen elhangzott információkra épít, azokat kérdezi vissza.

Az egyes állomásokhoz, tartozó, sötétkék háttérrel, kérdőjellel ellátott részben feltett, kifejtős/kreatív/böngészős kérdések találhatóak. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is, amelyet akár helyben, akár a kirándulást követő tanórán beszélnek meg. Online kutatómunka engedélyezett. Nem tartozik hozzá feladatlap.

Az egyes állomásokhoz tartozó piros részek olyan játékos feladatokat tartalmaznak, amelyeknél a diákoknak meg kell tippelniük a választ - ami jellemzően egy szám - segítség nélkül. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is. Egyes kérdések miatt kizárólag helyben oldható meg. A feladat típusához nem tartozik külön sablon.

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

Bevezető

Az UNESCO Világörökség Bizottság „Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete” világörökségi helyszínt 758-as azonosító számon 1996-ban vette fel a Világörökség Jegyzékbe, kulturális örökség kategóriában. A bencés rend 996-ban, Tours-i Szent Márton tiszteletére alapított monostora jelként magasodik az egykor „Pannónia Szent Hegyének” nevezett dombon, amely a vallási hagyomány szerint az ég és a föld találkozási pontja, olyan hely, ahol az ember közelebb lehet Istenhez.

A hagyomány szerint Márton a pannonhalmi várhegy mellett született 316-ban, vagy 317-ben. Ez a magyarázata annak is, hogy a pannonhalmi bencés monostort és a bazilikát Szent Mártonnak szentelték, bár a XX. században bebizonyosodott, hogy Márton szülőhelye a mai Szombathellyel azonos. Szent Mártont, Magyarország pártfogóját általában római katonaként, katonaruhában ábrázolják, legtöbbször úgy, amint köpenye felét egy koldusnak adja. Pannonhalma, az egykori Szent Márton-hegy is az ő nevét viselte, amint a kolostort is **szentmártonhegyi apátsággént emlegették.**

A 19. századi könyvtárterem a 400 ezres gyűjteményében számos ritkaság is fellelhető. Előterében helytörténeti-régészeti kiállítást lehet szemügyre venni, többek között a kő-, a bronz-, a vas- és a római korból, valamint a népvándorlás idejéből származó leletekkel, és megtekinthető az 1001-ből származó pannonhalmi alapítólevél másolata is. István király aláírásával, illetve az 1055-ös tihanyi alapítólevél fotókópiája. Ezek eredetijét a levéltárban őrzik, ám az nem áll nyitva a látogatók előtt.

„Hallgasd meg, ó fiam, a mester parancsait, és hajlítsd hozzá szíved figyelmesen, fogadd a jóságos atya intéseit készségesen és tettekkel teljesítsd, hogy visszatérj az engedelmesség fáradságos munkájával ahhoz, akitől elszakadtál az engedetlenség tunyasága által.” - szól a montecassinói Szent Benedek által a 6. században megfogalmazott Regula, a az első keresztény szerzetesrend, a bencések szabálygyűjteménye. Szigorú napirendjük kereteit az imádság, a munka, a lelki és szellemi művelődés adják. A Regula, olyan intelmeket tartalmaz, mint hogy „ne légy álomszuszek” és „gyűlöld saját akaratodat”, azt is részletezi, hogyan aludjanak a, mennyit ehetnek és ihatnak, illetve milyen ruhákat viselhetnek.

Magyarországon jelenleg öt helyen, Pannonhalma mellett Bakonybélben, Győrben, Tihanyban és a fővárosban működnek bencés rendházak. A pannonhalmi bencés közösségnek napjainkban közel ötven tagja van. A gimnáziumi nevelés mellett (hazánk legősibb iskolájáról van szó) ellátják a területi apátság tizenöt plébániáját, turisztikai, kulturális tevékenységet folytatnak, könyvkiadással, kolostori termékek előállításával, a gyógynövénykert gondozásával, az étterem, a kávézó és a pincészet üzemeltetésével foglalkoznak.

Az első hazai középszintű iskolát a bencések szervezték Szent Márton hegyén, a XI. század elején, mely a XVI. század végéig, a kolostor török elfoglalásáig megmaradt. Egy évszázaddal később az oktatás folytatódott, ám 1786-ban II. József feloszlatta a hazai bencés szerzetesházakat, majd 1802-ben indulhatott újra az oktatás. A pannonhalmi gimnáziumot és kollégiumot mai formájában 1939-ben kezdték építeni, 1940 és 1950 között volt csak államosítva. Egyike volt annak a nyolc katolikus gimnáziumnak, amely a szocializmus alatt is fennmaradhatott Magyarországon.

Az alternatív tanösvény helyett mi most egy különleges élményprogramot ajánlunk, mintegy alternatív lehetőséget arra, hogy mielőbb kiegészíteni a környéken az osztálykirándulást, programot. Mosonmagyaróváron Futura Élményközpont tudományos játszótér egy olyan, akár egésznapos programot kínál a gyerekek számára, ami könnyedén felveszi a harcot - és túl is mutat a Csodák Palotáján. Osztálykirándulásokra 6 órás komplex, interaktív élményprogramokat ajánlanak, alsós-felső általános iskolásoknak és gimnazistáknak is. A tudományos játszótérben működés közben lehet megnézni egy Tesla gépet, de van többek között 5D vetítés, csillagászati előadás, szabaduló szoba és nyomozós játék is.

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

1. állomás: A monostor előtt A bencések és a kultúra

A Pannonhalmi Szemle „évnegyedes folyóirat a magyar katolikus kultúra és a bencés szellem szolgálatára”. Az 1926-1944 között megjelent lap (1993-ban újraindult) induló számának beköszöntőjében Bárdos Remig, akkori pannonhalmi főapát így ír:

„Ora et labora! Sz. Benedek Atyánk ezen intelme legyen e folyóirat első gondolata. ... Újra meg kellene indítanunk egy bencés folyóiratot, esetleg más, szélesebbkörű célkitűzéssel, melyben a bencés szellem s a bencés tudás nyilvánulna meg a magyar kultúra számára.”

"A holnapra tekintve szeretnénk ezt a folyóiratot minden nyíltszívű barátunknak, olvasónknak ajánlani. Elnevezésében régi a Pannonhalmi Szemle, tartalmában viszont új kíván lenni. Mindenkit megszólítottunk, legyen társunk a hit és a kultúra, az örök emberség párbeszédében. Mind az örökség, mind a küldetés egyetemes értelmet hordoz, hiszen Jézus Krisztus életszolgálatában egyszer s mindenkorra leomlott a válaszfal szakrális és profán, szent és közönséges között. Benne minden teljessé, szentté lehet. Legyen ez a folyóirat - Bencés Akadémiánkkal együtt - minden jóakarátú embertársunkat párbeszédre hívó fórum. Legyen a lélek és a szellem kútja, amelyből mindenki meríthet." – írta Várszegi Asztrik főapát az 1993-ban újra indított folyóirat beköszöntőjében.."

Pannonhalmához tartozik a Bencés Kiadó is, ami megjelenteti a Pannonhalmi Szemlét. Alapvetően spirituális könyveket adnak ki, de kínálatukban szerepelnek helytörténeti munkák, valamint ifjúsági és gyermekművek is. Izgalmas ifjúsági munka a Filó-faló sorozata. Ami korunk jelentős társadalmi problémáira (például a háború) és a mindennapi élet kihívásaira reflektálva, keresztény szemlélettel igyekszik utat mutatni, jó tettekre és gondolatokra sarkallni a fiataloknak az élet labirintusában.

Pannonhalmán szervezik meg - 2023-ban 19. alkalommal - augusztus végén az Arcus Temporum fesztivált, amelyet más néven művészeti és lelki zárándoklatnak is neveznek. Zenei, irodalmi, spirituális és művészeti programokat szerveznek.

Keresztury Dezső - Levendula

Levendula, levendula,
fanyarédes animula,
lettél lila lángfurulya,
mert perzsel vad kánikula.

Kék a lába, zöld a szárnya,
a madár beh gyöngyön járja:
vele hívó szép dalára
vén szívem is lépne párba.

Fenn az égen sűrű csillag,
lenn fekete falu falvak:
éj ködében tarló, parlag,
jobb ki békén hazaballag.

Levendulaillat illan,
az a madár meg se cikkan,
de ami volt mégis itt van
híven őrzött álmaimban.

Talán csak egy pillantásra
megéled az éj varázsa:
virággal telik a váz, ha
szívós élet lobban lángra.

Villik tánca hív már útra,
s valami megárad újra:
telt szívem veled virulna
levendula, levendula.

Talán a leghíresebb szépirodalmi mű, amelyben a bencés szerzetesrend és képviselői kiemelt szerepet kapnak, az a Rózsa neve a terjedelmes regény az olasz, 20. századi író, Umberto Eco alkotása. A történet 1327-ben egy olaszországi bencés rendi kolostorban játszódik, ahová Baskerville-i Vilmos ferences szerzetes és tanítványa, Melki Adso érkeznek a történet elején. Vilmosnak fontos célja van: itt egyeztet egy találkozórol, amely a tervek szerint XXII. János pápa és a spirituális ferencesek között jönne létre. Hamarosan lesz egy másik égető feladata is: rejtélyes halálesetek sora veszi kezdetét. **A gyilkosság módszere is kolostorhoz illő: könyv lapjainak szélét fekete méreganyaggal vonta be.** A lapok emiatt összeragadnak, az olvasó pedig kénytelen megnyalni az ujját, ezzel viszont a szervezetébe kerül a gyorsan ölő mérge.

Tippeld meg, hogy hány méter magas a monostor tornya! 55 méter

Milyen stílusjegyeket ismersz fel a monostort képező épületekben?

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

2. állomás: arborétum Nők és kertek

Számos különös növény található az arborétumban. Som: Az ördög fájaként is emlegetik, a legenda szerint az ördög arra kérte Istent, hogy adja neki azt a fát, ami a legkorábban virágzik. Isten az ördögnek adta a növényt, ugyanakkor az ajándékozott nem tudhatta, hogy a som egyben az a növény is, ami a legkésőbb hoz termést. A som szeptemberben terem: A piroshúsú gyümölcse ehető. A gonosz fája a Júdásfa is, amit lecsüngő lila virágjáról lehet felismerni, és elég gonosz növény az **aranyeső is, amelynek termése a legmérgezőbb a világon**. A kertben találhatóak olyan növények is, amelyek veszélyesek ugyan, de a gyógyításban is alkalmazták-alkalmazták őket. Ilyen például a kontyvirág, más néven a kukoricavirág, melyet már az ókorban is használtak gyógyításra, de szabad kézzel nem szabad hozzáérni, mert bőrgyulladást okoz. A legyek és nem a méhek porozzák be, és a szaga sem valami kellemes. A föld legősibb fái közé tartoznak a júniusban virágzó tulipánfák és az áprilisban vagy májusban virágzó liliomfák (magnólia), amelyek nem összekeverendők lágyszárú névrokonaikkal. A liliomfák a méheknél is öregebbek - a régi időkben bogarak porozták be őket. A liliomfákon belül van nagyvirágú liliomfa is, ami az örökzöldek csoportjába tartozik.. Az arborétumban a rekorderek közt megtalálhatóak a mamutfenyők és a tiszafák is, melyek arról híresek, hogy a legtovább élnek. Egyes mamutfenyők az 1000 évet is meghaladják.

Lisieux-i Szent Teréz 1873-ban született a franciországi Alençon-ban, sok emberen segített életében és halála után is. Bizonyítottan voltak olyanok, akik meggyógyultak, ha hozzá imádkoztak, vagy zarándoklaton vettek részt, ahol megtekintették földi maradványait.

Lisieux-i Szent Teréz a halálos ágyán így szólt: "Azt szeretném, hogy miután meghalok, rózsaszirmok hulljanak rám." Innen ered, hogy ő a virágárosok, kertészek védőszentje.

A bencés rend női ágának már a keresztény állam születésekor voltak híres képviselői: Így például Boldog Gizella, Szent István felesége, aki a veszprémvölgyi kolostorban élte le élete utolsó éveit. Tagja volt az a Caritas nővér is, akinek tanácsára Szent László kegyelmet adott a trónkövetelő Salamonnak. A török hódoltság és a reformáció idején azonban a rend megszűnt az egykori Magyar Királyság területén.

Az 1950-es éveknek a női bencés szerzetesrend is áldozatává vált, az 1870-es években **egy Tücsök becenévre hallgató, Véli Erzsébet nevű lány, aki kertészmérnöknek tanult és a bencés illegális cserkészmozgalom tagja volt**, úgy döntött; hogy disszidál Ausztriába azért, hogy bencés apáca legyen. A rendszerváltás után visszatért és megpróbálta újraéleszteni ezt a rendet. A szerzetesi nevén Ancilla nővérként ismert apáca **Kaposszentbenedeken sikertelenül próbálta újraépíteni a rendet, de** amíg élt, akörnyéken rajongtak érte és különleges rendháza mai napig pezsgő közösségi házként működik, az ő szellemiségében.

Az épülethez az előre gyártott elemeket két kamion hozta, a kolostor lappföldi festetlen fenyőből épült, és belső kertes kerengővel ellátott, 20 személyes, kétszintes épület lett. Kívülről lefestették a fából készült falakat, de belül az eredeti, natúr állapotban hagyták – ez mára sajátos eleganciát kölcsönöz a belső térnek, hiszen a fa az évek folyamán természetes folyamatok révén megérett, csakúgy, mint az épületet létrehívó gondolat. Az épület a Porta Pacis (Békesség Kapuja) nevet kapta.

A világörökségi helyszín folyamatosan megújul, változik. Ami azonban ugyanaz marad, hogy nincs monostor kert nélkül a kezdetek óta. A kert mai képe a polihisztor szerzetesnek, Szeder Fábiának köszönhető, az 1830-as évekre tehető. Szeder Fábián mindemellett Jedlik Ányos fizikatanára volt az iskolában, miközben nyelvújítóként, költőként, irodalomtudósként és a néprajzkutatás alapjainak lefektetőjeként is ismert.

Tippeljétek meg, hogy az apátság területén hány növényfajt és madárfajt tartanak számon! (1261, 137)

Hogy lehet kiszámolni egy fa korát?

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

3. állomás: arborétum Monostori gyógyászat

A középkori kolostorkertekben a veteményesek mellett gyógynövényekből kialakított kertekre is nagy gondot fordítottak a szerzetesek, hiszen a rendek életében kiemelkedő szerepe volt a gyógyításnak, amelyen belül a gyógynövények alkalmazása volt a leggyakoribb módszer.

A kolostorok, mint zárdokhelyek csodás gyógyulások helyszínékként is működtek, és működnek mind a mai napig. A csodás gyógyulások egy részére ma már adhatunk logikus magyarázatot: hit ereje valójában úgy hathatott és hathat a mai napig az emberre, hogy a pszichés eredetű betegségeket és az ezekkel járó fizikai tüneteket megszüntetheti.

Ugyanakkor az emberek tudatában a kolostorok, mint a kórházak elődjei is jelen voltak. Az emberek tudták, hogy az ispotályok falain belül folyt a klasszikus középkori gyógyítás: érvágás, beöntések, hideg vagy meleg borogatások, gyógyteázás, továbbá gyógyfüves fürdők, tinktúrák, kenőcsök alkalmazása, sebtisztítás, kisebb kinövések kivágása, gennyes dudorok kifakasztása. Nagy hatáskörrel alkalmazták a különféle gyógy-likőröket és borokat, amelyek a mai napig használatban maradtak. A szerzetesek rendházai olykor gyógyforrások mellé épültek. Ezeken a helyeken e források vizét is felhasználták gyógyítás céljaira.

A monostori gyógyászat igazi titka abban rejlik, hogy a gyógyító szerzetes nemcsak a természet erejével számol, hanem a fűben, fában orvosságot alkotó, teremtő Isten erejével is" -nyilatkozta a jelenlegi apát is

A 996-os alapítástól a XVI. század végéig ugyan nem sok dokumentum maradt fenn a monostori gyógyászatról, a pannonhalmi apátságot ugyanis a török korban feloszlatták, a szerzetesek északra menekültek, s a Szent Hegy kényszerű elhagyása a tárgyi emlékek pusztulásával járt együtt. A megmaradt szövegek segítségével mégis elég jól rekonstruálhatóak a korabeli történések.

Pannonhalmán a XII. század végén már működött kórház, ahol szerzetesek gyógyítottak. Ezt támasztja alá egy 1201-ből való oklevél, amelynek egyik hitelesítője "a kórház mestere, Márton". Valamivel később készült az a feljegyzés, amely a "betegház" fenntartásáról szól.

Rapaics Raymund a Magyar kertek című művében kutatja a szerzetesek kertkultúráját. Az 1658-as könyvtári katalógus tanúsága szerint 36 db. orvosi vonatkozású mű található a könyvtárban. A korai szakkönyvek közül, az 1540-es frankfurti kiadású Dorstenius: Botanikon a legértékesebb. A végéhez kötött számozatlan lapokon receptek, orvosi tanácsok kéziratot feljegyzését találjuk. Aláhúzások, margóra írt bejegyzések igazolják, hogy nap mint nap forgatandó kézikönyvnek tekintették. **A fentmaradt könyvek közül talán Reisch Elek gyógyszerész testvér hagyatéka a legértékesebb. A bajorországi származású, képzett gyógyszerész „Praescriptiones medicae” („Orvosi előírások”) című kézzel írt könyvében több, mint 500 receptet hagyott az utókor számára.** A Pannonhalmán élő bencés szerzetesek a mai napig Reisch Elek receptjei alapján, különböző cégekkel közreműködve készítik termékeiket.

A Főapátság gyógynövénykertjében működik az Officina Sancti Martini néven egy saját manufaktúra, ahol a korabeli szerzetesi receptúrákat ötvözve a modernkori előírásokkal és alapanyagokkal, gyártják a krémeket, szappanokat, balzsamot. A levendula illóolaj bázisú Lavandis termékcsalád, a körömvirág, mandulaolaj bázisú Miraculosum termékcsalád, vagy az orvosi zsálya bázisú Salvia termékcsalád Pannnhalmi portéka részei. A kolostori gyógyászat jól bevált és fontos terápiás eszköze a fürdő. Szintén napjaink kínálatának része s fürdősó és a lábapoló só, melyek révén a gyógynövények harmonizáló, stressz oldó, nyugtató, és tisztító gyógyhatásai élvezhetők. Reisch Elek bencés gyógyszerész rendeléstani kézikönyvében szereplő kenőcs receptje nyomán újra gyártásra került az Arcanum (csodaszer, titokzatos elixír) nevű balzsam. a gyógynövények megáldásának szertartását újjáélesztették, de kórház létesítésén nem gondolkodnak.

Tippeld meg, hogy hányféle gyógynövényt tartalmaz az Arcanum nevű elixír! 17

Mi lehet a bence kence?

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

4. állomás: arborétum

Levendula

A levendulának több mint 45 faja és mintegy 450 fajtája van. A levendula a mentafélék családjába tartozik. Leggyakoribb színe a lila, de létezik fehér, rózsaszín, vörös és sárga színben is. **Nevét a latin lavare szóból kapta, ami azt jelenti: mosni.** A növény jellegzetes, semmivel össze nem téveszthető illatát a terpén nevű molekula adja. Illata a méz, a balzsamfenyő és a kakukkfű kombinációjaként írható le. A levendulát ugyan bokorként ismerjük, de - ahogy több más fűszárú növény - megfelelő metszéssel mutatós kis fűcskává alakítható.

Az ókori egyiptomiak mumifikálásra, rómaiak és görögök is sebgyógyításra, illatosításra, az otthonaik és a templomaik dekorálására is használták. Egy római babona szerint az áspiskígyó a levendulabokrok közé helyezi fészékét. Emiatt volt magas a növény ára.

A középkorban a szerelem gyógynövényeként ismerték. Úgy tartották, a szeretett személy hajára permetezett levendulavíz megőrzi viselője romlatlanságát.

A 17. századi londoni pestisjárvány alatt az emberek mindkét csuklójukra levendulacsokrot kötöttek, hogy védekezzenek a halálos kór ellen. Azok, akik abból éltek, hogy éjjelenként kirabolták a pestis áldozatainak lakását vagy sírját, egy úgynevezett "Négy Tolvaj Ecete" főzetben fürödtek meg egy-egy éjszakai "munka" után - ez a fertőtlenítő kutyvalék levendulát is tartalmazott.

A gyarmatosítók által került Észak-Amerikába, ahol úgy vált különösen ismertté, hogy a teához keverték, amikor az ázsiai tea ára túl magas volt.

Az angolok aztán karkötőket is készítettek az illatos gyógynövényből a középkorban, mert úgy vélték, így számos súlyos betegséget távol tudnak tartani maguktól.

Úgy tartották, hogy a **boszorkányok a levendulát varázslatokhoz használják, így lépnek kapcsolatba a gonosz szellemekkel és a halállal. Franciaországban ugyanebben az időszakban fizetőeszközként is használták.**

Rubens idejében a levendulát festéshez is használták színek stabilizálására. Az 1800-as évek végén aztán újra felkapottá vált, először a test illatosítására szánt kozmetikumok összetevőjeként.

Bár hatásait tekintve bőrregeneráló, bőrvédő, gyulladást mérséklő hatással bír, érzékeny bőrre érdemes átgondolni a használatát a benne található illóanyagok miatt.

Illóolaját gyakran alkalmazzák bedörzsölésre pl. az idegrendszer megnyugtató hatásához, de gyakran ízületi bántalmakra is. A levendulát alvászavarok kezelésére is használják, ha túlzottan nagy mennyiségben fogyasztjuk, akkor épphogy élénkítő hatása lehet.

A Pannonhalmi Apátság arborétumában látogatható a levendulalepárló kisüzem, ahol illóolaj és levendulavíz is készül. A levendulaolajat az ősi gőzdesztillációs módszerrel nyerik ki a virágokból: 160-170 fokos szárazgőzben, 3 m³-es üstökben "párolják", a pálinkafőzéskor is használt módszerrel. A gőz hatására kicsapódott olaj és víz szétválasztásakor, melléktermékként keletkezik a **levendulavíz**, amelyet **kozmetikai célokra** de a virágok tövére öntözve, **természetes növényvédő szerként** is használnak.

Nemcsak a helyben termelt növényből, hanem a magántermesztők által behozott levendulából is készítene olajat, bérlepárlás keretében, amelyért az ország minden pontjáról hozzák az illatos növényeket a településre. A kistermelők, sőt, a magánemberek is képviseltetik magukat: egyre többen készíttetnek saját levendulaolajat az otthon termelt virágból. Egy üstbe 4-5 mázsa virág fér, ebből 2-3 liter olaj nyerhető. Minden cseppje kincset ér.

A **Bibliában is szerepel a gyógynövény: Lukács könyvében nárdus olajként említik, ezzel kente meg Mária Jézus lábát.** A keresztény legendahagyomány szerint a kisdéd Jézus kimosott ruháit levendulával illatosították. Egy másik legenda szerint a levendulának nem is volt semmiféle jellegzetes illata, mindaddig, amíg Mária, Jézus anyja egyszer rá nem terítette ruháját száradni egy levendulabokorra.

A második legnépszerűbb fűszernövény a világon a levendula. Mi lehet az első?

Bazsalikom

Leggyakoribb színe a lila, mely az antocianin nevű kémiai vegyületnek köszönhető. Vajon mi minden lehet még emiatt lila a nagyvilágban?

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

5. állomás: Szent István szobor Pannonhalma és az uralkodók

996-ban, amikor Géza fejedelem letelepítette a Szent Hegyen (Mons Sacer) az első szerzeteseket, a hagyomány szerint Szent Asztrik lett Pannonhalma első apátja. A diplomácia világában is járatos lehetett, hiszen pár évvel később, 1000 környékén István Asztrik apátot küldte el Rómába, a pápához, hogy elismertesse az újonnan megteremtett országot. A pápa, II. Szilveszter, tudós emberként korábban a német-római császárnak, az ifjú III. Ottónak volt a tanára, így a pápa és a császár az ezredfordulón mester-tanítványi viszonyban tudtak együttműködni. Közös tervük az volt, hogy Krisztus születésének 1000. évfordulójára megteremtik az ezeréves birodalmat, azaz a keresztény Európát. Asztrik tehát igen szerencsés történelmi pillanatban érkezett Rómába. A hagyomány szerint koronát kapott a keresztény magyar királyság önállóságának elismeréseként, hogy megkoronázhassa Istvánt.

A Pannonhalmára visszatérő bencések a 18. század elejére felújították a monostort, majd Sajghó Benedek fél évszázados apátsága alatt új barokk kolostorszárnyak építésébe kezdtek. A munkálatok II. József uralkodása idején akadtak meg, a király ugyanis 1786-ban az egész Habsburg Birodalom területén rendelettel szüntette meg „a közügyre semmi hasznot nem hajtó” szerzetesi életet. A pannonhalmi apátság könyveinek egy részét a pesti egyetemi könyvtárba szállították, nagyobb részét pedig elárverezték. A bencések csak bő egy évtizeddel II. József halála után, 1802-ben térhettek vissza Pannonhalmára. I. Ferenc azzal a feltétellel engedélyezte a bencés kongregáció működését, hogy annak aktív szerepet kell vállalnia az országos gimnáziumi oktatásban.

A pannonhalmi bencés apátságban van eltemetve végső nyugalomát az utolsó uralkodó osztrák császár és magyar király legidősebb fiának, az Európai Parlament képviselőjének, a Nemzetközi Páneurópai Unió tiszteletbeli elnökének a szíve. Az önmagát mindig is bencés diáknak valló **Habsburg Ottó végrendeletében kérte a szívét a testétől külön, Szent Márton hegyén helyezék örök nyugalomra.**

A Pannonhalmával kapcsolatos publikációkban immár bő másfél évszázada időről időre felbukkan az az állítás, miszerint Mária Terézia 1775 júliusában ellátogatott a főapátságba. Somogyi Dániel (1720–1801) főapát egy 1775. április 15-én kelt levele szerint a királynő valóban azt tervezte, hogy a nyár folyamán Pannonhalmára utazik, ám minden jel arra utal, hogy a látogatás végül elmaradt. Valójában tehát nincs adat arról, hogy a királynő valaha is felkereste volna az apátságot. Ez csak egy 19. századi mítosz, amit a korabeli monostorbeliek találtak ki, miközben ez a tévhit mai napig érezteti hatását.

Mária Terézia állítólagos pannonhalmi látogatása kapcsán szólnunk kell még a nyúli plébániatemplomhoz kapcsolódó, minden bizonnyal újabb keletű „szájhagyományról”. A helyi hagyomány a templom felépítését ugyanis a királynő kegyes fogadalmához kapcsolja. A történet szerint Pannonhalmára menet Mária Terézia hintója felborult a falu régi, romos állapotú temploma előtt. A királynőnek nem esett baja, ezért hálából nagylelkű adományt tett, s ebből épült a ma álló templom.

A Pannonhalmi Főapátság Szent István nyomában Pannonhalmán című kiadványának szerzője Juhász-Laczkó Albin atya. Ez a zárandokfüzet úgy kalauzol végig a Pannonhalmi Főapátság épületein, hogy közben István személyes történetét is megismerjük. A füzet elején található térképet követve, szó szerint István lábnyomában járunk. Az egyes stációkhoz fűzött feladatra, kérdésre, imádságra van lehetőség. Kellő időt hagyva belepillanthatunk abba, hogy miként maradt meg István, korának számos emberfeletti kihívása közepette, mégis hívó ember, gondoskodó családapa, győztes hadvezér, hiteles politikus és a ma egyházának is példát mutató szent. Ezen a zárandokúton megtanuljuk István szemével nézni a világot.

Hogy kötődik IV. Károly, utolsó magyar király a bencés szerzetesekhez?

Tippeld meg, mikor született Hasburg Ottó! 1912

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

6. állomás: Millenniumi Ünnepségek Pannonhalmán

A kiegyezés után, de különösen a honfoglalás ezeréves évfordulójának időszakában számos köztéri szobor, emlékmű született szerte a Kárpát-medencében. A lázasan folyó építkezések, restaurálások, városképzések mellett rangot adott egy-egy városnak, ha piacterén emléket állított nagy szülöttjének, patrónusának, vagy kegyelettel emlékezett meg a szabadságért vérüket áldozó hősokról.

A honalapítás millenniumjának megünneplését, és a magyarság történetének európai fordulópontját jelentő esemény méltó megörökítését az 1896. évi VIII. törvénycikkbe rögzítette az országgyűlés. A törvénycikk első paragrafusában:

„a törvényhozás a honalapítás ezredik évfordulójának maradandó emlékekkel való megörökítése céljából elhatározza, hogy

a) Budapesten a városligetnek az Andrássy-ut és a tó közötti részében a honalapító Árpádot és a nemzet egész történelmi multját megörökítő emlékművet állít,

b) az ország hét különböző pontján, nevezetesen: a munkácsi várhegyen, a nyitrai Zobor hegyen, a Morva vízének a Dunába torkolásánál emelkedő dévényi várhegyen, Pannonhalmán, a zimonyi várhegyen, Pusztaszeren és a brassói Czenk hegyen emlékoszlopokat emel,

c) Budapesten a várban a Nagy-Boldogasszonyról elnevezett koronázási templom melletti Halászbástyán Szent István király lovas szobrát állítja fel,

d) országos szépművészeti muzeumot létesít s annak gyűjteményei befogadására Budapesten alkalmas helyen megfelelő épületet emel,

e) az ország különböző vidékein 400 új népiskolát állít fel.” Részlet az 1896. évi VIII. törvénycikkből.

Az emlékjelek felállításának fő kezdeményezője, szervezője és mozgatórugója Thaly Kálmán történész, országgyűlési képviselő volt, aki már 1890-ben szorgalmazta a magyar országgyűlésben a honfoglalás ezeréves évfordulójának méltó megünneplését. Személyesen maga jött el és nézte ki a legideálisabb helyet.

A fővárositól eltérően, a rendelkezésre álló rövid idő ellenére, a vidéki emlékművek a millenniumi ünnepségek idejére elkészültek vagy legalább az alapkövetéleik megtörtént, és a következő évben e műalkotásokat is felavatták. Az 1896. évi ünnepségek során a zimonyi, a brassói, a nyitrai és a dévényi emlékműveket adták át, míg a munkácsi, a pusztaszeri és a pannonhalmi emlékek alapkövébe a millenniumi ünnepségek eseményeit megörökítő okiratokat helyeztek el. Az emlékművek talapzatára egységesen a „896–1896” felirat került. Az emlékművek szobrászati elemeinek kivitelezésére a bizottság a kor neves művészeit kérte fel. A felállított alkotásokról 1897-ben a kor híres fényképésze, Erdélyi Mór készített felvételeket és az utókor számára nagyméretű album formájában bocsátotta közre „A Magyar Állam fennállását megörökítő hét vidéki emlékmű: 896–1896” címmel.

A bencés monostoron túl volt még egy oka annak, hogy itt állították fel az emlékművet: „...Árpád vezér meg nemesei, Szent Márton hegye tövében ütöttek tábor, s mind maguk, mind állataik ittak Szabária forrásából. Majd amikor a hegyre felháltak, Pannónia földjének szépségét látva igen megörültek. Pannónia elpusztítása. In. Anonymus: Gesta Hungarorum

Az többi millenniumi emlékművektől eltérően ide nem oszlopszerű építményt, hanem a terület történelmi és szakrális jellegét ötvözve, kegyhely jellegű épületet terveztek, amely a honfoglalás befejezését és a kereszténység felvételének tényét volt hivatott megörökíteni. Az épület egy 26 méter magas zárt kupolacsarnok volt, amelynek tetejére vörös rézből mintázva a Szent Koronát helyezték. A kupola belső falát Lotz Károly és tanítványainak freskói díszítették. Thaly javaslatára eredetileg a csarnokban tervezték elhelyezni az első pannonhalmi apát, Szent Asztrik szobrát is. Végül Jankovits Gyula alkotását a monostor udvarán állították fel. Az épület homlokzatából kiemelkedik a klasszicista stílusú négy ion oszlopos timpanon. A timpanon és a kapuzat fölötti boltív szobordíszei Bezerédy Gyula munkái.

Tippeld meg, hogy milyen magas a Millenniumi emlékmű!

Milyen millenniumi ünnepség volt Pannonhalmán

PANNONHALMA TANÖSVÉNY

7. állomás: Boldog Mór kilátó

Legendás bencések–bencés legendák

A 2012-ben átadott kilátó az 1000 körül született, a hagyomány szerint első magyar származású bencés szerzetesről, a monostor harmadik apátjáról, Boldog Mórról kapta nevét. Ami biztos, az az, hogy ő volt az első pannonhalmi diák, akit név szerint ismerünk, s hogy ő az első magyarországi legendának, Szt. Zoerard-András és Benedek életrajzának is. Társaival együtt vezette le a szertartást, melynek keretében Andrást, az alapító oklevelet átadó uralkodót királlyá koronázták. A hagyományban a 15. századtól szentként említik, valójában azonban sosem vált hivatalosan azzá és boldoggá is csak 1848-ban avatták.

Dr. Rómer Flóris, a Bakony első tudományos kutatójaként és a régészettudomány hazai alapjainak lerakójaként ismert szerzetes, aki egyben József főherceg tanítója volt, nem volt egy alapjaiban jámbor természetű szent. A barát 1848-ban ugyanis engedély nélkül elhagyta a rendet azért, hogy harcolhasson a forradalomban. Ott volt az isaszegi és a váci ütközetnél és Buda felszabadításánál is. A szabadságharc bukása után várfogságra ítélték, amikor öt év után szabadult, Bakonybélbe vonult vissza egy időre, ahol gyűjtőútjain szerzett tapasztalataira alapozva írta meg saját maga által illusztrált művét a Bakonyról. AZ MTA és a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársaként számos konferenciát, kiállítást valósított meg, emellett pedig szenvedéllyel adózott a tudománynépszerűsítés – ismeretterjesztés különböző formáinak.

Jedlik István Nagyszombatban és Pozsonyban tanult a bencéseknel, majd Pannonhalmára ment, hogy beléphessen a rendbe, így kapta az Ányos nevet. Egy évet töltött itt, majd a győri líceumba helyezték tanárnak. Barátai közt tudhatta Kazinczy Ferencet, akinek ösztönzésére megalkotott számos természettudományos kifejezés magyar verzióját. Ő találta fel többek között a dinamóelvet a rácsosztó gépet, csövesvillámfeszítőt, a galvánelemeket (villanyvilágítás), valamint a szódavizet. A szódavízzel pedig **Vörösmarty társaságában a fröccsöt egy fóti szüret alkalmával**, melynek a nevét pedig maga a költő ötlötte ki.

A Sokorói-dombság Harangozó-hegyéhez számos legenda kapcsolódik. Még Rómer Flóris is említi, hogy romok voltak a tetején. A legendák között találunk olyat, amely szerint titkos alagút kötötte össze ezt az egykori építményt a föld gyomrában az apátsággal. Feltételezések szerint egy másik rend kolostora állt ott, a hagyományban vörös barátokként emlegetik őket, akik a korabeli forrásokban egyet jelentettek a templomos lovagrenddel. A mesék többnyire hírhedt és nem híres szerzetesekről szólnak, akik rendszerint nőket raboltak és gyilkosságokat követtek el. A hagyomány úgy tartja, hogy azért nem áll már az egykori kolostor, mert a szerzetesek bűnei miatt nagyobb hatalmak az intézményt földdel tették egyenlővé.

„Pannonhalma apátságában sokáig nem volt víz. Még az 1820-30-as években is szamárcsapatok hordták fel a vizet a várba, a jelenlegi Fő tér végén levő csigás kútból. Történt ebben az időben, hogy az egyik szamár figyelte: lent a kútnál mindig egy csoportba terelték azokat a szamarakat, amelyeknek a puttonyát már megtöltötték. Így az okos szamár szép csendben mindig átballagott a teli puttonyosok csoportjába üres puttonyával és teher nélkül mászta meg a meredek utat felfelé. Fent az apátságban aztán szintén gondoskodott róla, hogy ne derüljön ki a turpisság. A puttonyok kiürítése szintén csoportonként történt, az üres puttonyos szamarakat elkülönítették a többiektől. A **furfangos szamár**, amikor a két csoport körülbelül egyforma lett, óvatosan átoldalgott a már kiürített puttonyosok csoportjába. Annyira ügyes volt, hogy a hajtók csak akkor vették észre a turpisságot, amikor a szamár puttonya szétszáradt – lévén sosem érte víz.”

Vajon mik lehetnek a korábbi, Jedlik Ányos által kitalált szavak:

d-g-tty-, h-l-dv-ny, m-r-l-g-s, t-h-t-tl-ns-g-ny-m-t-k, -r-d- -r-, -szt-g-p, d-rzsv-ll-ny(/m)-ss-g, f-nyt-r-st-n, h-ngsz-kr-ny, h-ll-mh-ssz, h-ll-mv-lgy, k-l-l-t-r, k-l-m-t-r, l-gg-mb, l-gny-m-s, m-ny-g, sz-gs-b-ss-g

Tippeld meg, hogy hány méter magas a hegy, amit a szamarak minden nap megmásztak! 282 m